

מוסדות
**דרבי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי **אשר וייט שליט"א**

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

"יום לשנח"

הלכה

שאלה בחלח שחזר שחזר ע"י שליח

פרשת שלח [בחז"ל פרשת בהעלתך] **תשפ"ב**

שנה כ"ד - קובץ ל"ב [תתי"ב]

יד"ל ע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: info@minchasasher.com

פרשת שלח

שאלה בחלה שהופרשה ע"י שליח

"דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כבואכם אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה. והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה: ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה כתרומת גרן כן תרימו אותה" (ט"ו, י"ח – כ').

א

מי יכול להישאל על חלה שהופרשה ע"י שליח

הנה נחלקו האחרונים במי שעשה שליח להפרשת תרומה או חלה, האם המשלח או השליח יכולים להישאל על התרומה, ושלב מחלוקות בדבר, י"א דהמשלח נשאל ולא השליח, י"א השליח ולא המשלח, וי"א דשניהם יכולים להישאל.

ובאמת יש לדון ולומר דבשניהם אינם יכולים לישאל, ותחילה נבאר בקצרה.

א. יש אומרים דשניהם יכולים לשאול לחכם ולהתיר את הנדר, השליח משום שהוא זה שנדר והפריש את התרומה, והמשלח משום שהוא זה שמינה השליח ובידו לשאול על מינוי השליח. כך כתב בחתם סופר (שו"ת יו"ד סימן ש"כ) וכך כתב בשו"ת אור גדול (סימן ט').

ב. יש אומרים דהמשלח יכול לשאול ולא השליח, דכיון שעשה השליח שליחותו שוב אין לו כל קשר וכל סמכות לשאול על הפרשתו. כך כתב בשו"ת כתב סופר (יו"ד סימן קס"ז), וכך נראה דעת הגרי"א בשו"ת באר יצחק (יו"ד סי' כ"ח), עי"ש.

ג. יש אומרים שהשליח שואל כיון שהוא זה שנדר והפריש, אבל המשלח איננו שואל כיון שלא הוא זה שנדר והפריש.

ד. ובאמת יש לדון דשניהם אינם יכולים לישאל, המשלח משום שאין הנדר שלו ולא מוצא פיו ולשונו, והשליח דכיון שעשה שליחותו וסולק לו לגמרי מן הענין, שוב אי אפשר לו לשאול על הפרשה.

שאלה בחלה שהופרשה ע"י שליח

הרי לן ארבעה שיטות ואפשרויות, ונחזה אנן איזה דרך ישכון בו אור.

החת"ס בתשובותיו (יו"ד סימן ש"כ) כתב דשניהם יכולים להישאל גם המשלח וגם השליח, אלא דיש חילוק ביניהם, דשאלת השליח מועילה לבטל את הפרשתו, ויכול אח"כ להפריש שוב כיון דהשליחות קיימת, אך שאלת המשלח מהניא רק לבטל את שליחות השליח, ואם ירצה אח"כ שיפריש לו השליח יצטרך למנותו שוב כשלוחו.

ונתקשיתי להבין דבריו גם בזה וגם בזה, דבמש"כ דמהני שאלת המשלח לבטל שליחות השליח וממילא בטל התרומה, ואף דבכל מקום אין המשלח יכול לבטל השליחות לאחר שעשה השליח שליחותו, מ"מ בשליח לתרום ולהפריש מהני כיון "שנתבטל המעשה מעיקרו" ע"ש. וכן כתב בשו"ת אור גדול (סימן ט') דיכול הוא לשאול על מינוי השליחות דלא עדיף מינוי השליח מאילו היה תורם בעצמו והיה יכול לשאול על תרומתו ע"ש.

ולא הבנתי גדר זה לאשורו, דלעולם לא מצינו דמהני שאלה על מינוי שליחות, אלא רק בחלות שחלה ע"י דיבור פיו כגון נדרים והקדשות וגדריהם, דבזה למדנו "דאחרים מוחלין לו" ומהני בהו שאלה. ובאמת נראה דאין בין שליח להפרשת תרומה וחלה לכל שליח אחר [והרי למדנו שליחות בכל התורה משליח לתרום בקידושין מ"א ע"ב ע"ש], ומה שכתב החת"ס דבשליח לתרום הוי עיקר השליחות במה שנתן דעתו שיהא דעת השליח כדעתו, הלא כן הוא גם בכל שליח לקנין וקידושין וכדו', ואם משום דבאלה יש מעשה הלא גם בתרומה יש מעשה הפרשה, ואף דחל במחשבה מ"מ כשמפריש במעשה אינו חל במחשבה אלא במעשה ודינו כמעשה [ועיין בטורי אבן אבני שהם חגיגה דף י' ע"א, ובמה שכתבתי במנחת אשר לפסחים סי' ס"ו], דאם לא כן לא היה בו שליחות כלל כמו דלא מהני שליחות בנדר ובשבועה.

ועכ"פ נראה ברור דלא שייך גדר שאלה ממש במינוי שליח זה, דמנ"ל לחדש חידוש מופלג כזה דמינוי שליח לתרום יהיה דינו כדין תרומה לענין שאלה. ואם אין כונת החת"ס לדין שאלה ממש על מינוי השליח [כמ"ש באור גדול שם בהבנת דבריו], אלא לדין ביטול השליחות, דיכול לבטל השליחות אף לאחר שעשה השליח שליחותו כיון דע"כ מתבטל המעשה מעיקרו ע"י שאין דעתו כדעת שליחו, הרי דבר זה נסתר מגוף המשנה בתרומות (פ"ג מ"ד) המובאת בקידושין (נ"ט ע"א) דאם ביטל את

שאלה בחלה שהופרשה ע"י שליח

שליחות השליח עד שלא תרם אין תרומתו תרומה, אבל לאחר שתתם שוב אינו יכול לבטל, הרי דאף בתרומה אינו יכול לבטל השליחות לאחר שתתם השליח.

[ובאמת אף אם כונת החת"ס היא דמהני שאלה לבטל השליחות כנ"ל, ג"כ יש להעיר לענ"ד מדברי המשנה דמשמע לכאורה דבשום ענין אינו יכול לבטל השליחות. אך מ"מ יש לדחוק דרך בדרך ביטול השליחות אינו יכול לבטל אבל בדרך שאלה לחכם או לבי"ד שפיר יכול לשאול, אך מ"מ נראה קשה לומר דיש בזה גדר שאלה כנ"ל].

ולשיטת החת"ס יש לעיין עוד אם השליח הפריש כמה תרומות ומעשרות ונשאל המשלח על השליחות, האם גם כל תרומותיו בטל, או שמא יש ביטול שליחות לחצאין, והאם נימא שליחות שבטלה מקצתה בטלה כולה כמו שמצינו בנדר, וצ"ע.

וגם במה שכתב החת"ס בפשיטות דגם השליח יכול לשאול על תרומתו, לכאורה נראה דאינו יכול לשאול כיון שאין הוא בעל התרומה, ולעולם אין שאלה בנדר והקדש אלא לבעל הנדר וההקדש, ורק כשעדיין יש זיקה בין הנודר והמקדיש למה שנדר והקדיש מהני שאלתו כמו שיתבאר להלן, ולכן נראה דאין השליח יכול לשאול כיון שאין הוא בעל הדבר כלל, ולא עשה אלא את שליחות משלחו ולאחר שעשה שליחותו נסתלק, ואינו יכול לבטל תרומת חבירו ע"י שאלה.

ולענ"ד הדלה היה נראה יותר דהמשלח אולי יכול לשאול על גוף התרומה [ולא על השליחות, בין בדרך שאלה דאין שאלה בשליחות, ובין בדרך ביטול דאינו יכול לבטל השליחות לאחר שעשה השליח שליחותו כנ"ל], דאף שאין זה דבורו דהוא לא הפריש, מ"מ כיון שהתרומה חלה מכוחו ומרצונו והוא בעל התרומה שפיר יכול הוא לשאול עליה.

ועיין בנדרים (ס"ט ע"א, לפירוש קמא במפרש) דאבעיא לן בגמ' אם אב יכול לשאול על נדרי בתו, וגם מזה ראייה דכח השאלה מסורה לבעלי הנדר ולא דוקא לנודר לבדו.

ואף אם נאמר דאין צריך כלל את רצון המשלח לאחר מינוי השליחות, ואם לא יבטל את השליחות אינו יכול לעכב את החלות ע"י שאינו רוצה בו [והאחרונים דנו בזה בהרחבה לענין שליח הגט שהמשלח רוצה להגבילו, עיין בתורת גיטין (סימן קמ"א סעיף ס') וכבר דנו בזה בדברי הרשב"א בגיטין (ל"ב ע"א) ואכ"מ], ומ"מ נראה דזה רק

שאלה בחלה שהופרשה ע"י שליח

כל זמן שהשליח לא עשה שליחותו והוא נחשב אז כבעלים ולכן הדבר תלוי ברצונו, אבל לאחר שעשה שליחותו ונסתלק שוב הכל תלוי בבעלים שהשליח פעל רק מכחם ורצונם, ושפיר יכולים הבעלים לשאול ולבטל התרומה, אלה הם הגיגי לבי ומחשבתי מאז ראיתי את דברי החת"ס לראשונה.

ושוב ראיתי בשו"ת כת"ס (יו"ד סימן קס"ז) שדעתו נוטה לכל מה שכתבנו בשורש הדין, ובבואו ליישב את דברי אביו הגדול ממה שהקשו עליו מן המשנה הנ"ל כתב בפשיטות, דאף שאינו יכול לבטל את השליחות מ"מ יכול הוא לשאול על התרומה, ומכל דבריו משמע דהבעלים שואלים על התרומה ולא על השליחות, אלא דכיון שהשליח עשה שליחותו בשלמות אלא שהבעלים שאלו על התרומה נגמרה ובטלה השליחות עי"ש [אך מדברי החת"ס נראה כונתו דמבטל או שואל על השליחות וכהבנת האור גדול בדבריו, כנ"ל]. ועוד כתב שם הכת"ס דלולי דברי אביו היה נוטה לומר דאין השליח יכול לשאול כלל, כיון שלא עשה אלא שליחות שולחו כנ"ל עי"ש.

ב

שאלה ע"י מי שאיננו הבעלים

ויסוד הדבר דאין השליח יכול לשאול כיון שאין לו שום זיקה להתרומה ואין הוא בעלים עליה נראה מוכרח מכמה סוגיות, ושורש הדבר דאין גדר השאלה עקירת הדיבור אלא ביטול הענין, ורק בעל החלות יכול לשאול עליה, וזה הנראה מבואר מדברי הגמ' בנדרים (נ"ט ע"א) דלאחר שבאה התרומה ליד הכהן שוב לא מהני שאלה כמו שביארו שם הראשונים, ולכאורה צ"ב בטעם הדברים דכיון שחלה התרומה ע"י דיבורו למה לא ישאל עליה. ובש"ך (חו"מ סימן רנ"ה סק"ו) ביאר בזה דמה דמהני שאלה הוי משום דאתי דיבור ומבטל דיבור, אבל לאחר שמסר ליד כהן או ליד גזבר בהקדש דל אמירתו מהכא הלא הוי מעשה, ולא אתי דיבור ומבטל מעשה עי"ש.

ובעניי לא הבנתי, דלכאורה נראה דאין ענין שאלה לדינא דאתי דיבור ומבטל דיבור, אלא הוי גזה"כ מקרא דלא יחל דברו, דדרשיי "הוא אינו מיחל אבל אחרים מוחלין לו" (ברכות ל"ב ע"א, חגיגה י' ע"א), והרי בקידושין נ"ט ע"א) נחלקו ר' יוחנן ור"ל אם אתי דיבור ומבטל דיבור, ולר"ל לא אתי דיבור ומבטל דיבור ומ"מ מהני שאלה גם לדידה. ועוד דבקידושין שם מבואר דגדר דיבור ומעשה אינם תלויים אם הוי מעשה ידים או דיבור פה, אלא דכל דבר שעדיין לא נגמר חלותו הוי בכלל דיבור אפילו

שאלה בחלה שהופרשה ע"י שליח

בא ע"י מעשה כגון במקדש לאחר ל' יום דהוי בכלל דיבור עד ל', וכל דבר שנגמר חלותו הוי מעשה אף שבא ע"י דיבור, כגון תרומה דאף אם הפריש במחשבה לכו"ע הוי כמעשה ולא אתי דיבור ומבטלו, (עי"ש בדף נ"ט ע"ב תוד"ה מיד מחשבה) וא"כ שוב אין נפ"מ אם אתי ליד גזבר או לא. ועוד מבואר שם בסוגיא דעצם הפרשת התרומה הוי כמעשה אף כשלא בא ליד כהן, ואם קדם בעל הבית ותרם כריו מודה ר"ל דבטל השליחות משום דאתי מעשה [הפרשת הבעלים] ומבטל דיבור [מינוי השליח], וא"כ דעצם ההפרשה הוי כמעשה ואעפ"כ מהני ביה שאלה מה לן במה דאתי ליד כהן.

וגם בגוף סברת הש"ך יש להעיר, דבשלמא מסירת הקדש ליד גזבר הוי מעשה הקנין של הגזבר לשם הקדש סיבה לחלות הקדש, ושפיר י"ל דאין לבטל מעשה זה ע"י דיבור דלא אתי דיבור ומבטל מעשה, אבל בנתינת תרומה ליד כהן הרי אין זה ענין וסיבה כלל לחלות שם תרומה, וכל החלות הוא רק ע"י דיבור [לשיטת הש"ך דזה נחשב לדיבור כנ"ל], וכיון שיש כח ביד השאלה לעקור ההפרשה מה לן במה שבא ליד כהן, כיון שאין זה ענין כלל לחלות שם תרומה, והקנין ממילא מתעקר כיון שאין כאן תרומה.

[ויש לדון עוד דאף אם ישאל על תרומתו ויעקרנה מ"מ קנין הכהן לא יתבטל וישאר תחת ידו בטבלו, דלא אתי דיבור ומבטל מעשה, אלא שבזה יש לדון מדין מקח טעות, אבל לכאורה אין סברא שעקירת שם תרומה תהיה נמנעת ע"י שבא התרומה ליד כהן, ואף שיש לדחות דכיון דגם נתינה לכהן הוי מדיני תרומה וע"י השאלה יתבטל דין זה לא אתי דיבור ומבטל מעשה, כ"ז דחוק לענ"ד].

ועיין באבני מילואים (סי' ל"ט סק"ג) שכתב דאשה דנתבטלו קידושיה מחמת אי קיום התנאי שהיה בהם, ונישאת אח"כ לאחר, שוב א"א לבטל את התנאי, דלא אתי דיבור ומבטל מעשה. ויש לדון גם בדבריו דהנשואין הם ענין צדדי, והמבטל אינו מבטל אלא את התנאי וממילא מתעקרי הקידושין, ואף אם בתרומה י"ל דנתינה לכהן הוי חלק ממצות התרומה כנ"ל, בנישואין נראה מסברא שלא כדברי האב"מ ודו"ק.

ועוד יש להעיר על דברי הש"ך דאי אפשר להישאל אחר שבאה התרומה ליד כהן משום דלא אתי דיבור ומבטל מעשה, דמלשון הגמ' "בבא ליד כהן" משמע דלאו דוקא בבא לידו ע"י נתינת הבעלים, אלא אף בבא לידו ע"י אחר וא"כ אין כאן מעשה מצד הבעלים. אלא דיש להשיב דאפשר דלאו דוקא במעשה דידיה לא אתי דיבור ומבטל, אלא אף במעשה אחרים [אם נעשה כדין וכדת] אין כח ביד דיבורו לבטלו וז"פ.

שאלה בחלה שהופרשה ע"י שליח

ואחר העיון נראה פשוט דאין כונת הש"ך דהפרשת תרומה בפה הוי "דיבור" ומסירה לכהן הוי "מעשה", דזה אינו וכנ"ל, אלא דלא נתחדשה ההלכה דמהני שאלה אלא בדבר שחל ע"י דיבור בלבד, אבל אם קנה הכהן את התרומה או הגזבר את ההקדש לא גרע מקנין הדיוט שאינו נעקר ע"י שאלה. אך עדיין יש לעיין דלכאורה נראה דיכול לעקור את הפרשת התרומה שהוא דיבור בעלמא וממילא יתעקר הקנין כנ"ל, וצ"ע.

וראיתי בנודע ביהודה (תנינא יו"ד סי' קנ"ד) שכתב בזה ביאור אחר, דכל מה דמהני שאלה בתרומה הוא רק ע"י פתח או חרטה, וכיון שבא ליד כהן אין הוא נאמן להוציא מן הכהן, דשמא אין חרטתו אמיתית והמוציא מחבירו עליו הראיה עי"ש.

אך גם בדבריו יש לעיין, שהרי לפי"ז באמת מהני שאלה בעצם אלא שאינו נאמן להוציא מיד הכהן, וא"כ בשלמא לענין ממון אתי שפיר דאינו נאמן, אבל לענין איסור באמת מהני השאלה ואף הכהן אסור לאכלו וצריך להפריש עליו ממקום אחר, דעד אחד נאמן באיסורים. ומלבד שזוה דבר תמוה ולא שמענו כזאת דלענין איסור באמת מהני שאלה והדרא לטיבלא, ולא אשכחן בראשונים ובפוסקים שישמיעונו דבר זה, יותר מזה קשה בגוף הסוגיא בנדריים שם דמטעם דלא מהני שאלה בבא ליד כהן אמרו דלא הוי דבר שיש לו מתירין, ואם מהני השאלה לענין איסור והיתר הרי עדיין הוי דשיל"מ. וע"כ צ"ל דאף לענין הפקעת שם תרומה לא מהני השאלה, ולדברי הנוב"י לא ידעתי טעם הדברים, דלכאורה לשיטתו אף דאין להוציא התרומה מיד הכהן מ"מ צריך לחשוש לשאלה לענין איסור והיתר. ועיין גיטין (נ"ד ע"ב) במה שנחלקו אביי ורבא אם נאמן לאסור ולפסול בדבר שהיה בידו ועכשיו כבר אינו בידו והלכתא כרבא דנאמן, והכ"נ בזה צריך להיות נאמן, כיון שבודאי בידו לשאול לפני שבא ליד כהן.

ואף שיש מקום בזה לפלפל ולטעון דאינו נאמן כיון דהוי נוגע, שהוא רוצה לבטל התרומה ולהחזירה לידו, ובמקום שהוא נוגע אינו נאמן באיסורין כמבואר בכמ"ק, ועיין בכתובות (כ"ד ע"א) בסוחרין שנכנסו לעיר דאין נאמנים דחיישינן לגומלין, מ"מ אין נראה כלל דטעם הדבר שאינו יכול לשאול בבא ליד כהן הוי משום חסרון נאמנות, דא"כ אם הכהן מאמינו אזי בודאי אסור לאכלו וצריך להחזירו לידו, וגם הוי דשיל"מ בכה"ג, ולא שמענו כזאת, ונראה יותר דאין כלל דין שאלה לאחר שבא ליד כהן, וצ"ע בשורש הדבר.

שאלה בחלה שהופרשה ע"י שליח

ועוד היה נראה דכיון דאינו בא להוציא מיד כהן באופן ישיר אלא הפקעת ממון הכהן הוא באופן עקיף ע"י שהתרומה נעקרת למפרע ע"י שאלה, אין בזה דין הממע"ה, דהתורה נתנה לו נאמנות וכח לשאול על נדרו, וממילא הדרא לטיבלא למפרע ובטלה זכות הכהן.

אך הפקפוק שיש לי בעניי בדברי הנודע ביהודה במה דנראה לענ"ד דאין התרת נדרים ע"י חכמים ענין לנאמנות כלל, ואין צריך שהמבקש התרה יהיה נאמן לא על העובדות שייספר ולא כונת חרטתו, אלא כן הוא דין התורה דכאשר הנודר יש לו פתח ומבקש התרה החכם מתיר לו.

ובמנחת אשר (במדבר סימן פ"ח) הארכתי לדון בעיקר יסוד היתר נדר ע"י חכם, האם יסודו משום דהוי נדר בטעות ובטל כעין מקח טעות וקידושי טעות, אלא שבנדרים גזירת הכתוב שצריך חכם שיאשר שנדר טעות יש כאן ויתיר את הנדר, או שמא עיקר הדין הוא כח החכם לעקור את הנדר, אלא שגזירת הכתוב שאין לחכם כח להתיר את הנדר אלא ע"י פתח, ועי"ש מה שהבאתי בזה.

ויש מקום לדון ולומר דאם עיקר ההיתר ע"י דהוי נדר טעות אכן צריך בזה נאמנות גמורה, אך אם יסוד ההלכה בכל החכם או הבי"ד מסתבר טפי לומר שאין צריך בזה שום נאמנות, אלא שכך היא דין התורה דכל שהנודר מבקש בתרה ונתחרט על הנדר בפתח, החכם מתיר לו, ולפי זה לא צריך בזה שום גדר נאמנות.

אך באמת הנראה עיקר בזה שאין צריך בזה גדר נאמנות ואין כאן אלא דין תורה שהחכם מתיר את הנדר כאשר הנודר מביע חרטה דמעיקרא, וא"כ דברי הנודע ביהודה צ"ע.

והנראה לבאר בזה, דאין אדם יכול לשאול על תרומתו אלא כל זמן שהוא בעלים על הדיבור שהוא בא לעקור, ויש זיקה בינו ובין מה שהוא שואל עליו, ואין הדבר תלוי בבעלות הממונית, שהרי בנדרים ובהקדשות עסקינן ולא בגדרי ממון, אלא שאינו יכול לשאול אלא כ"ז שיש לו זיקה וקשר לדבר שהוא בא לעקור, ולכן יכול לשאול על תרומה כ"ז שלא בא ליד כהן, דעד אז הוי הוא כבעלים על חלות התרומה שבידו, ויש לו עדיין מצוה ליתנו לכהן וגם טובת ההנאה שלו, אבל לאחר שבא ליד כהן ואין לו כל בעלות וזיקה לתרומה שוב אין בידו לשאול עליו. וזה כונת הרא"ש בנדרים (נ"ט ע"א)

שאלה בחלה שהופרשה ע"י שליח

שכתב ד"כיון דיצאה מרשות ישראל וקיים בה מצות נתינה תו לא מצי לאפקועי שם תרומה מינה ע"י שאלה".

וכן בהקדש לאחר שבא ליד גזבר ושוב אין לו כל קשר לבעלים שהקדישו שוב אינו שואל עליו, ואפשר דזו כונת הרשב"א שהביא שם הש"ך (הש"ך כתב דבתשובת ר' בצלאל הביא כן בשם הרשב"א ואין הספר תח"י) דאף דאמירה לגבוהה הוי כמסירה להדיוט אין זה אלא לענין קנין ההקדש, אבל אינו כמסירה ממש ועדיין יכולים הבעלים לשאול עליו. ופירוש דבריו דלענין זכות ההקדש הוי כמסירה ממש, אבל לענין הבעלים עדיין נחשב כאילו יש להם זיקה וקשר להקדש זה עד שלא יגיע ליד ההקדש ע"י הגזבר, ועדיין יכולים לשאול על ההקדש.

ונפקא מינה בזה, דלפי מה שביארנו נראה דמי שהפריש תרומה ואח"כ הפקיר את הטובת הנאה שלו, ושוב אין עליו מצות נתינה ובעלות, דאינו יכול לשאול אף דלא אתי ליד כהן, אבל להבנת הש"ך והנוב"י הנ"ל אף בכה"ג יכול לשאול כל זמן שלא זכה אחר במתנות אלו, ודו"ק בזה.

והנה בשו"ת הגרעק"א (קמא סימן קמ"ה) חידש דבאמירה לגבוהה בממון עניים הוי כבא ליד גזבר ולא מהני ביה שוב שאלה, ואח"כ חזר בו לפי"ד הש"ך דמ"מ הוי דיבור ואתי דיבור ומבטלו. אך להנ"ל יש לדון כיון דהוי כבר כמסור לבעלים מסויימים באמת הוי כבא לידו ולא מהני תו שאלה, וי"ל בזה.

[ובגוף ענין בא ליד כהן, עיין שם בפירוש הרא"ש שהביא בשם הר"א ממיין דבאמת יכול לשאול על תרומתו אף לאחר שבא ליד כהן, אלא שאין זה שכיח ולכן לא הוי דשיל"מ, וכך נראה קצת מלשון התוס' בפסחים (מ"ו ע"ב ד"ה שכתבו דלאחר שבא ליד גזבר "לא אמרינן הואיל אי בעי מיתשיל עלה", ומשמע דבאמת מהני שאלה אלא דלא אמרינן הואיל, אך אין הכרח מלשון זה. ועיין בכסף משנה (פ"ד מתרומות הי"ז) שכתב בדרך אחד דזו גם שיטת הרמב"ם שהשמיט הלכה זו דבבא ליד כהן תו לא מצי מישאל, אך רוב הראשונים והפוסקים ס"ל דבאמת לא מהני שאלה בכה"ג].

ובזה נראה לבאר מה דאיתא בראשונים דבקדשי מזבח יכול לשאול אף לאחר שבא ליד הקדש ואף לאחר שחיטה, עיין ברשב"ם (ב"ב ק"כ ע"ב) ובר"ן (נדרים ע"ח ע"א) שכתבו כן, והתוס' בכריתות (י"ג ע"ב ד"ה וארבע) כתבו דלאחר שנזרק הדם כהלכתו שוב אינו יכול לשאול. וביאור הדבר נראה כנ"ל, דבקדשי מזבח המקדש נחשב בעל

שאלה בחלה שהופרשה ע"י שליח

הקרבת עד זריקת הדם, דכל שלא בא הקרבן אל תכליתו יש לו זיקה אליו, דכפרתו תלויה בו, ורק לאחר זריקת הדם דכבר נתכפרו הבעלים לא מהני שאלה, ואף שהם עדיין בעלים על אכילת הבשר, מ"מ אין זה עיקר ענין הקרבן אלא כפרתו שע"י הזריקה. [ואפשר דדעת הרשב"ם והר"ן דאף אחר הזריקה יכול לישאל כל זמן שלא נאכל הבשר, דעדיין שמו עליו כל זמן שלא נגמרו מצוותיו].

וגם בנדרי איסור מצינו כהאי גוונא בשבועות (כ"ח ע"א), דהנודר מן הכיכר ואכלה כולה שוב אין בו שאלה, שכיון שכבר אין הנדר מחייבו ואין לו זיקה אליו, ולשיטת אמרימר שם אף לאחר שאכלה כולה שואל כל זמן שלא לקה ולא הביא קרבן, דאף בזה יש לו עדיין זיקה לנדר להיענש עליו.

[ואף שיש לומר דרק כשהדבר הנודר עבר ובטל לגמרי מן העולם שוב אין עליו שאלה, וכן בקרבן לאחר זריקה דהוי כאכלו כולו דכבר נגמר כל ענין הקרבן ונעשו כל העבודות המעכבין בו, אבל בתרומה הבאה ליד כהן עדיין יש שאלה, מ"מ נראה יותר לבאר בדרך זו גם מה שאין שאלה לאחר שבא ליד כהן וגזבר, ומוצא אחד לכל הדינים הנ"ל בשורש הסברא כמבואר].

ולפי כל זה נראה, דה"ה לענין שליח שהפריש תרומה, דבודאי אין הוא יכול לשאול כיון שאין הוא בעלים כלל על התרומה וההקדש, ואין לו שום זיקה אליו והוי לגבי דידיה כבא ליד כהן וגזבר. ובאמת לא הביאו כל הגדולים שדנו בזה שום ראיה לכך דהשליח יכול לשאול, ומסברא נראה דאינו יכול לשאול אלא המשלח בלבד כנ"ל.

ג

אם יש חיסרון במה שלא בדיבורו חל הנדר

וראיתי בכמה מספרי גדולי האחרונים שדנו בזה מלבד אלה שהבאתי לעיל, עיין בעונג יו"ט (סימן קי"ג) שהאריך בדין זה והסיק היפך דברינו, דהמשלח אינו יכול לשאול והשליח שפיר שואל, ותורף דבריו הוא דהמשלח בודאי אינו יכול לשאול כיון שלא חל הנדר ע"י דיבורו כלל [ועוד כתב בפשיטות דאינו יכול לשאול על מינוי השליחות כמו שכתבנו לעיל], ואף ששלוחו של אדם כמותו מ"מ אין זה נחשב כאילו הפריש המשלח ממש אלא דמהני הפרשת השליח, ולכן אין המשלח שואל עליו, אבל השליח שפיר יכול לשאול כיון שע"י דיבורו חל התרומה.

שאלה בחלה שהופרשה ע"י שליח

והנה כל דברי הגאון מיוסדים על יסוד ההבנה דאין שאלה אלא על דברי פיו של השואל התרה, ולכן הסיק דהמשלח אינו שואל כיון שאף ע"י שליחות אין זה נחשב כדיבור פיו ממש, אבל השליח שואל כיון שע"י דיבורו חל ההפרשה. אך איני רואה הכרח ליסוד זה, ונראה יותר כנ"ל דלעולם מי שהוא בעל הדבר ובכחו וברצונו חל, יכול לבטלו ע"י שאלה, אף שלא חל ע"י אמרי פיו ממש. והשליח אף שחל ע"י דיבורו אינו שואל כיון שאין הוא בעלים על חלות ההפרשה כנ"ל. וראיתי בשו"ת באר יצחק להגרי"א מקאוונא (יו"ד סי' כ"ח) שדן בזה וכתב מסברא דהשליח אינו יכול לשאול כיון שאין הוא בעל הנדר אבל המשלח יכול לשאול, וזה כמסקנת הכת"ס וכדברינו כנ"ל.

וראיתי שוב דמדברי הרדב"ז בפירושו להרמב"ם (הל' תרומות פ"ד ה"ט) יש להוכיח דהמשלח יכול לשאול על הפרשת השליח, עי"ש.

ובשו"ת אור גדול סימן ט' פסקא ב' הסיק ג"כ דאין השליח שואל אלא המשלח, אך לא מטעם שאלה על התרומה אלא על השליחות כנ"ל, והביא את דברי החת"ס הנ"ל, אך הדברים קשים להבנה כנ"ל.

וכיסוד דברינו נראה גם לענין אתי דיבור ומבטל דיבור, דאין הדבר תלוי במי שאמר בפועל את הדיבור הראשון אלא במי שהוא בעל הדיבור, דמבואר ברא"ש (שו"ת כלל ל"ה סי' ט') דיהושע היה יכול לבטל את התנאי דב"ג וב"ר אם לא היה צריך להם. וקשה דהא משה רבינו הוא זה שהתנה עמהם תנאי זה, ואיך יבטל יהושע תנאי של משה. ונראה דכיון דיהושע עמד במקומו והנהיג את ישראל שפיר היה יכול לבטל את מה שהתנה משה עם בני גד ובני ראובן. והרי דינא דמחילת התנאי מהני הוא משום דאתי דיבור ומבטל דיבור, כמבואר ברא"ש שם, ומוכח דאין המדבר הראשון צריך לבטל את דיבורו, אלא בעל הדיבור ההוא.

ד

בהוכחת האחרונים מסוגיא דחמץ של חלה

והנה ראיתי בכל האחרונים הנ"ל שהביאו ראיה דמהני שאלה בתרומה שהופרשה ע"י שליח מדברי הגמ' בפסחים (מ"ו ע"ב) דר' אליעזר ור' יהושע פליגי בחמץ של חלה אם עובר עליו בב"י וב"י, דר"א אית ליה דהואיל ואי בעי מיתשל עליה הוי כדידיה לכך עובר עליו בב"י וב"י, ור' יהושע לית ליה הואיל ולא הוי כדידיה ואינו עובר עליו, ואם

שאלה בחלה שהופרשה ע"י שליח

איתא דבהופרש ע"י שליח אינו יכול לשאול הרי שיש עצה אף לר"א לקרוא לה שם ע"י שליח, וכיון שאינו יכול לשאול שוב לא הוי כדידיה ואינו עובר עליו.

אך לכאורה אין מזה ראייה כלל, דבאמת צ"ע במה דמשמע דלר"א עובר בב"י מדאורייתא, הרי יכול לבטל את החמץ ולא יעבור בב"י מדאורייתא, ואף דמיירי ביו"ט, הלא לפני שנתחמץ יכול לבטלו. וכבר עמד בזה השאג"א (סימן ע"ז) ועי"ש מה שנדחק, ובמקור חיים (סימן תל"א בפתיחה לעניני בדיקה וביטול אות ג') כתב דאף שיכול לבטל מ"מ כיון דמדרבנן חייב לבער ס"ל לר"א דלא יקרא שם עד שתאפה. וכבר כתב כן במהר"ם חלאווה בפסחים שם דבאמת יכול לבטל אלא דמשום איסור דרבנן לא יעשה כן.

ונראה דגם מדברי הר"ן מוכח שיכול לבטל, שהרי הר"ן כתב שם דאינו יכול לאפות אחרי קריאת שם דאין זה צורך קצת לומר בו מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, ובדף (ו' ע"א) שם ביאר הר"ן למה לא הוי צורך היום בשריפת חמץ שלא לעבור בב"י, דהיינו משום שביטלו כבר אינו עובר מה"ת וחייב ביעור מדרבנן אינו נחשב צורך היום, ומבואר מדבריו דאם לא היה יכול לבטל באמת היה מותר לאפות כדי שלא לעבור עליו בב"י מה"ת, וא"כ ע"כ צריך לומר דגם בהא דדף מ"ו יכול לבטל ולכן אין כאן צורך קצת.

וכיון שמבואר מדברי הראשונים דבאמת יכול לבטל ואין כאן חיוב מדאורייתא אלא דרבנן שוב אין ראייה שיכול לשאול בהפריש ע"י שליח, דאף אם אינו יכול לשאול אין זה עצה לעשות כן, דלא עדיף מאחרי ביטול דמ"מ מדרבנן אסור לו להחזיק חמץ בביתו אף שאינו שלו, ודו"ק בזה.

ובזה יש ליישב גם קושיית המנ"ח (מצוה י"ט) לדברי האחרונים דחצי שיעור מותר מה"ת בב"י, למה לא יקרא לה שם עד שתאפה, הרי יכול להפריש פחות מכזית ולא יעבור בב"י. דאף שלא יעבור בב"י מה"ת מ"מ בודאי מדרבנן חייב לבער כדי שלא יבא לאכול, ואף בפירורין כתב החזו"א (או"ח סוף סי' קט"ז) דחייב לבער מדרבנן, וא"כ שוב אין זה עצה, דאף משום איסור דרבנן ס"ל לר"א דאל תקרא לה שם עד שתאפה כנ"ל.

וגם מה שהביאו ראייה מנדרים (נ"ט ע"א) דפריך אמאי תרומה בטלה ברוב הא הוי דבר שיש לו מתירין כיון דיכול לישאל, ומשני דמיירי בתרומה ביד כהן דאינו יכול לישאל, וקשה דאם בשליח המפריש תרומה אי אפשר לישאל עליה, למה לא העמידו

שאלה בחלה שהופרשה ע"י שליח

הא דתרומה בטילה ברוב הוא באופן שהפריש ע"י שליח. ולענ"ד אין להוכיח שום דין מכגון אלה, דבודאי הוי דבר רחוק לפרש סתם משנה או ברייתא דמיירי מדין תרומה סתם באופן רחוק דמיירי שהופרש ע"י שליח, ואין זה דומה למה שרצו לפרש שם בסוגיא בשבא ליד כהן דהרי זה דרכו של כל תרומה ומצותו לבא ליד כהן, וז"פ.

והנה כתב רש"י במכות (כ"ב ע"א) דהמקבל על בנו נזירות שמשון יכול האב לשאול עליו, אף דהנזירות חלה על הבן ולא על האב, ולכאורה יש להוכיח מזה דהשאלה תלויה בנודר ולא במי שהנדר חל עליו. אך אין מזה סתירה לדברינו, דנראה דכשם שיכול לקבל נזירות על בנו משום שהוא ברשותו, כך הוא נחשב אף לבעל דבר לשאול עליו ודו"ק בזה.

”יום לשנה”

”יום לשנה”

”במספר הימים אשר תרתם את הארץ ארבעים יום יום
לשנה יום לשנה תשאו את עונותיכם ארבעים שנה וידעתם
את תנואתי” (י”ד ל”ד).

והדברים תמוהים, הלא לא חטאו אלא יום אחד כאשר חזרו והוציאו
דבת הארץ ובארבעים הימים שתרו את הארץ לא פשעו, ולמה נענשו
ארבעים שנה כנגד ארבעים יום, יום לשנה.

ונראה מזה דבאמת לא חטאו בדיבורם בלבד אלא בעיקר בראיתם,
דהלא ”אין מראין לו לאדם אלא מהרהורי לבו” (ברכות נ”ה ע”ב), וכל
שלבו טהור ונקי לעולם יראה בטובתם של הבריות ובשבחם, וכל שיש
לו עין רעה ורוח גבוה לעולם יראה בשבח עצמו וגנותם של אחרים.

המרגלים חטאו לא כאשר דיברו בגנותה של ארץ ישראל בלבד אלא
כאשר ראו ברעת הארץ שהקב”ה העיד עליה שהיא טובה ורחבה, הם
פשעו כאשר גמלו בלבם שלא ניתן לכבוש את הארץ, שהקב”ה נשבע
לאבותיהם לתת להם.

והוא שאמרו חז”ל (מדרש רבה שלח ט”ז כ’) ”מהו ותרגנו תרתם גנות
ארץ ישראל שקראה הקב”ה ארץ טובה” הרי שלא נענשו משום שדברו
בגנות הארץ אלא משום שתרו בגנותה.

הנה סיפרו חז”ל (מסכת תמיד ל”ב ע”א) שאלכסנדר מוקדון הכובש
הגדול שאל את זקני הנגב:

”אמר להן בעינא דאיזיל למדינת אפריקי אמרו ליה לא
מצית אזלת דפסקי הרי חושך אמר להן לא סגיא דלא אזלינא
אמטו הכי משיילנא לכו אלא מאי אעבדי, אמרו ליה אייתי
חמרי לובאי דפרשי בהברא ואייתי קיבורי דמתני וקטר בהאי
גיסא דכי אתית נקטת בגווייהו ואתית לאתרך. ועבד הכי ואזל
מטא לההוא מחוזא דכולה נשי בעי לעבד קרבא בהדייהו

”יום לשנה”

אמרו ליה אי קטלת לן יאמרו נשי קטל אי קטילנא לך יאמרו מלכא דקטלוהו נשי. אמר להן אייתו לי נהמא אייתו ליה נהמא דדהבא אפתורא דדהבא אמר להו מי אכלי אינשי נהמא דדהבא אמרו ליה אלא אי נהמא בעית לא הוה לך באתרך נהמא למיכל דשקלית ואתית להכא. כי נפיק ואתי כתב אבבא דמחוזא אנא אלכסנדרוס מוקדון הויתי שטייא עד דאתיתי למדינת אפריקי דנשיא ויליפת עצה מן נשיא. כי שקיל ואתי יתיב ההוא מעיינא קא אכיל נהמא הוי בידיה גידלנא דמלחא בהדי דמחורי להו נפל בהו ריחא אמר ש”מ האי עינא מגן עדן אתי וכו”.

ולכאורה יפלא הלא אלכסנדר מוקדון חזר מאפריקה בדיוק בדרך שהלך לשם דהלא קשר חבל בחבל כדי לחזור כלעומת שבא לפי עצתם של זקני הנגב, וא”כ איך זה שלא הריח ריח גן עדן בהליכתו אלא בחזרתו. ושמעתי בצעירותי ביאור נחמד בדרך הנ”ל. כאשר אלכסנדר הלך למדינה זו היה מלא תאות הכיבוש ובהרגשת כוחי ועוצם ידי הלך לבטחה, אדם כזה אינו ראוי ואינו מסוגל להריח ריח גן עדן, אך כאשר הוא חזר משם לאחר שלמד עצה ובינה מנשות אפריקי וחזר משם שפל ברך או אז היה יכול להריח ריח גן עדן.

אחד הפילוסופים הגרמניים דורש היה בשער בת רבים וכתב בספריו, שעל האדם להתבונן בחוקי הטבע וללמוד מהם מהו הצדק הטבעי וכיצד עליו לכלכל את אורחותיו, ולפי דרכו היה אומר שהחזק רשאי להכניע את הקטן והגדול זכאי להשמיד את החלש והנחות ממנו, דהלא כך רואים בטבע העולם בחיות השדה ובהמות יער דכל דאלים גבר, ועל סמך השקפה נוראה זו קם אותו הרשע היטלר ימ”ש להשמיד להרוג ולאבד מנער ועד זקן טף ונשים.

ובאמת צדק אותו פילוסוף בראשית דבריו, דהלא כך אמר האמורא הגדול רבי יוחנן (עירובין ק’ ע”ב):

”אלמלא לא ניתנה תורה היינו למדין צניעות מחתול,

”יום לשנה”

דרך ארץ מתרנגול, גזל מנמלה, ועריות מיונה” וכך פירשו שם את הכתוב בספר איוב ”מלפני מבהמות ארץ ומעוף השמים יחכמו”.

שני אנשים התבוננו בבהמות ארץ ובעוף השמים, זה ראה הרג ואכזריות, דם ואש ותמרות עשן, וזה ראה צניעות, דרך ארץ, זהירות מעריות ומגזל, מפני שזה קודש קדשים וזה חולי חולין, זה הסתכל בלב טהור ובעינים טהורות, וזה הסתכל בלב נשחץ ונתעב ובעינים שהטומאה אחזה בהם, ולעולם אין אדם רואה אלא מתוך הרהורי לבו.

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

